

*El Director
de la Real Societat Econòmica
d'Amics del País de València*

Té l'honor d'invitar-vos per al 21 de febrer de 1984, a les 19'30 hores, als locals de la Societat (Plaça de Nules, 2), a la conferència.

**«L'exportació de taronja durant
la guerra civil»**

A càrrec de Vicent Abad i García: Doctor
en Història Contemporània, Inspector
Tècnic del SOIVRE.

València, Febrer 1984

**L'EXPORTACIÓ DE TARONJA
DURANT LA GUERRA CIVIL**

**LOCALS DE LA SOCIETAT
Febrer 1984**

L'EXPORTACIÓ DE TARONJA DURANT LA GUERRA CIVIL

Virent Abad i Garcia

1. INTRODUCCIÓ

La incidència de l'alçament militar en juliol de 1936 sobre l'economia citrícola es concreta en la ruptura de les antigues estructures en que se sustentava i que configuraren un model d'organització «latino» de caràcter semidependent basat en la finançació exterior, la "jura iniciativa i la proliferació de marques i varietats, més preocupat per la quantitat que no pas per la qualitat de l'oferta.

Aquest model s'enfronta a partir de la Gran Guerra amb el sistema «anglosajón», que, nascut a Estats Units, adoptaren els nostres competidors Sudafrica i Palestina, i les característiques dels quals eren la finançació pròpia, base cooperativa, reduït nombre de varietats, marca única, control de qualitat i centralització de vendes.

Els intents reformistes d'adaptació de les nostres estructures a la realitat canviant del comerç citrícola internacional, deguts a l'aparició d'una competència cada vegada més agressiva i un consum cada dia més exigent, empenguts durant els anys trenta, s'havien saldat amb un fracàs; d'ací que la ruptura produïda per la guerra possibilitara la posta en pràctica de formes alternatives d'organització substitutives de models considerats caducs.

A l'anàlisi d'aquests intents dedicarem les pàgines que segueixen, estudiant per separat els dos models posats en pràctica: el primer, de caràcter revolucionari, basat en el control sindical de l'economia citrícola, i el segon, de tipus reformista, el fonament del qual fou la intervenció de l'Estat, tendent a assimilar les nostres estructures al «modelo anglosajón» dels nostres directes competidors.

2. EL CONTROL SINDICAL DE L'ECONOMIA TARONGERA

2.1. *Causes que ho feren possible*

La presa del control de l'economia tarongera per part dels sindicats fou possible gràcies a la conjunció de dos factors: el primer, d'àmbit estatal, fou el pacte subscrit a nivell de l'Estat per la CNT i l'UGT a penes iniciada la guerra davant el convenciment de que el conflicte deparava l'oportunitat de portar a fi la revolució proletària, posant fi a una República burgesa el moment històric de la qual consideraven superat.

El segon aspecte, específicament valència, fou la dualitat de poder sorgida a la ciutat de València al començament de la guerra, plasmada en la creació del Comité Executiu Popular (CEP). El CEP va estendre la seua autoritat fins convertir-se en un organ de govern, reconegut i acceptat pel poder central, que orienta els seus esforços cap a la normalització del status polític-militar i l'organització de l'economia de la reraguilrdia en que l'exportació de produc- 'tes agrícoles ocupava el lloc fonamental.

L'experiencia de l'exportació de la ceba, saldada amb un fracàs, féu que el CEP es desentenguera de la mateixa, deixant-la en mans d'un comité de productors i exportadors controlat pel sindicats, creant-se així un organisme que inspiraria la ulterior organització comercial de la taronja.

2.2. *La intervenció sindical en l'agricultura*

El control de l'economia tarongera per part dels sindicats comença per la producció, en que el fenomen revolucionari es traduí en la política d'incautacions i col·lectivitzacions mampresa per ambdues centrals, per a les quals la col·lectivització dels mitjans de producció eren la quintaessència de la transformació revolucionaria. Prova d'aço és l'editorial de l'organ oficial de la FTT de l'UGT, que no per casualitat es deia *Colectivismo*, que en el seu pri- mer nombre deia:

Cada revolución tiene su rasgo original: la de Inglaterra está en el Parlamento, la de Francia en los derechos del hombre, la de Rusia en el Soviet, la nuestra ofrece quizá, como característica más acentuada, las colectividades.

Aquesta política que el Govern es limita a legalitzar per mig de l'Institut de Reforma Agraria tingué una incidència desigual en les distintes nacionalitats i regions de l'Estat espanyol. Pel que fa referència al País València, tots els autors coincideixen en assenyalar que les col·lectivitats camperoles foren abundants, a pesar de .les discrepàncies existents a l'hora de quantificar llur nombre, que oscil·la entre les 245 estimades per Carrión a les 375 que dona Mintz.

Adhuc, creguem que aquestes xifres són baixes i que foren moltes més les col·lectivitats constituïdes al nostre País. Basem aquesta afirmació en dos documents: un de la Federació Regional de Camperols de Llevant (CNT), on es relacionen un total de 285 col·lectivitats confederades de camperols al País València, i altre en que la FTT de l'UGT a València deia controlar 294 cooperatives agrícoles qu~ cultivaven més d'un milió de fanecades. Si a aquestes dues quantitats sumem les col·lectivitats mixtes, administrades conjuntament per ambdós sindicats, la xifra total s'aproparia o superaria el miler.

El Partit Comunista, junt amb els partits republicans-burgesos i amplis sectors del PSOE, s'oposaren a aquesta política dels sindicats, declarant-se oberts defensors tant de la legalitat republicana corò de la petita i mitjana propietat, supeditant tota vel·leltat revolucionaria a l'objectiu primordial de !uanyar la guerra.

Aquesta actitud dels comunistes es reflexa clarament en l'assemblea de la Federació Provincial de Camperols celebrada a la Llotja en novembre de 1936, on es rebutjaren «los proyectos avanzados que algunos intentan poner en práctica sin contar con la opinión de la mayoría del campesinado».2

Adhuc, aquesta distinta concepció sobre la manera de com organitzar l'economia tarongera no va poder impedir, donada la correlació de forces del moment que l'acord pres entre els dos sindicats cristalitzara en l'assumpció del control del comerç citrícola per part d'ambdues centrals.

2.3. El control de l'exportació tarongera

EL CLUEA

El punt de partida de l'acord CNT -UGT que féu possible el control sindical de l'exportació tarongera fou el document conjunt elaborat per ambdues centrals en setembre de 1936, que contenia les propostes encaminades a la creació de cooperatives tarongeres que servien de base per a l'organització tant del cultiu com de l'exportació de cítrics. El pas següent es dona al constituir-se una ponència integrada representants dels dos sindicats, que redacta un projecte de Decret d'Ordenació de l'Exportació Agrícola de Lle- vant, segons el qual es creava el Consell Llevantí Unificat de l'Exportació Agrícola (CLUEA), com a rector de l'exportació tarongera.

La direcció del CLUEA corria a carrec d'un Comité Executiu de vint-i- quatre membres, dotze de cadascun dels sindicats, presidit per delegat a València del Ministeri d' Agricultura; pero la debilitat de les instancies guver- namentals es posaren de manifest una vegada més al constituir-se el Comité i ocupar la seu a presidència el cenetista Bartolomé Pasqual.

El Comité Executiu del CLUEA comprenia cinc seccions. La Secció de Regulació, la més important, era l'encarregada d'organitzar la confecció, indicant als magatzems les caixes que devien preparar d'acord amb la demanda, regulant les trameses i controlant les vendes a l'exterior.

La Secció Financera rebia els comprovants de les expedicions i actuava com intermediaria entre l'Estat i les col·lectivitats exportado res en les qüestions de credits i bestretes. La Secció de Transports tenia al seu carrec l'organització del transport terrestre, així com noliejar bucs, aspecte aquest que, a pesar de les enormes dificultats, soluciona de forma acceptable al conseguir els serveis de la naviliera britanica Marck Andrews i de la danesa Lauritzen.

Finalment, la Secció de Propaganda s'ocupava de la publicitat generica de la taronja a l'extranger; i la d'Estadística recopilava dades referents a l'exportació, confeccionant els informes estadístics sobre llur desenvolupament.

L'organització del CLUEA es completava amb les delegacions a l'exterior, que, en nombre de trenta, actuaven com oficines comercial s en els principals mercats consumidors d'Europa.

ELS CLUEF

La base sobre la que el CLUEF s'assenta per a estendre la seu a autoritat allarg i ample de les comarques citrícoles del País rOTen els Consells Locals Unificats d'Exportació de Fruits (CLUEF), que en gran nombre es crearen a moltes poblacions tarongeres. Segons dades facilitades pel CLUEF, arribaren a funcionar aproximadament 270 CLUEF, que controlaven 1.500 magatzems de confecció de taronja.

Els CLUEF, composts paritariament per representants de CNT i UGT, no eren sinó la transposició dels postulats col·lectivistes al terreny de la comercialització i una resposta «al reto que para las organizaciones obreras suponía el sacar adelante un tipo de organización económica más complicado, habitualmente en manos de la burguesía...»³

Al front de cada CLUEF es trobava un consell, responsable de la gestió i funcionament de la corresponent organització local, les distintes seccions del qual executaven els acords del consell. Aquestes seccions eren una reproducció a escala local de les que el CLUEF havia organitzat a nivell del País, amb una distribució similar de funcions.

Els consells locals estaven integrats per «técnicos de la exportación», expressió amb la qual es designava a gerents o antics exportadors d'empreses incautades que continuaven al front de les mateixes i representants dels sindicats. La sena composició abigarrada, la disparitat ideològica dels seus membres i l'elevat marge d'autonomia dels consells féu que el funcionament dels CLUEF variara substancialment d'uns pobles a uns altres, fins el punt que el CLUEF elabora un informe confidencial amb l'objecte de conèixer la marxa dels CLUEF i corregir les possibles deficiències. De l'anàlisi de les dades corregides en l'informe es dedueix que el 20% dels CLUEF investigats funcionaven mal, el 15% ho feien de forma regular, mentre que el 65% restant marxaven satisfactoriament.

Les dificultats del CLUEA

La posta en marxa, en menys de tres mesos, d'una organització comercial capaç d'exportar la collita de taronja en mig d'una situació de guerra fou una tasca difícil plagada de problemes als que va tindre que enfrontar-se el CLUEA, tractant de trobar les millors solucions als mateixos.

La primera dificultat vingué de la negativa del Ministeri d'Hisenda a concedir crèdits amb que fer front a les primeres despeses de la campanya, encara que finalment, i després de diverses entrevistes amb els responsables d'Hisenda, el Ministeri accedí a lliurar crèdits per valor del 50% de les exportacions realitzades, liquidant-se el 50% restant a mesura que les divises procedents dels comptes s'ingressaren en els corresponents «clearings».

Altre assumpte a que es va tindre que fer front fou el derivat del Deute Exterior d'Espanya, xifrat en dos mil milions de pessetes, que alguns creditors com Gran Bretanya pretenien cobrar rebent taronges gratis, així coró el fet de que molts clients, convençuts de que la guerra paralizzaria les exportacions valencianes, s'afanyaren a subscriure compromissos de compra de taronja amb els falsos competidors, especialment amb Palestina. A tot a~o s'unia el tancament de ls mercats alema i francés, encara que aquest últim acaba obrint- se en regim de contingents, i la falta de mitjans de transport solucionat en part amb el concurs de les normes abans esmentades.

La falta de persones competents va representar un greu problema per al CLUEA, puix que sols el Sindical d'Empleats Administratius de l'UGT, integrat per oficinistes de les antigues empreses exportadores, disposava d'elements coneixedors del funcionament d'aquesta activitat comercial; per tant, per a remeiar aquest deficit de «técnicos» es va tindre que recórrer a persones amb experiència, generalment antics exportadoIs, de dubtosa fidelitat a la causa col.lectivista.

Una última qüestió fou la impossibilitat del CLUEA per a controlar tata l'exportació tarongera en la zona republicana, a pesar de ls reiterats esforços del Consell per a aconseguir-ho. Així, des del primer moment l'autoritat del CLUEA abra~a soIs al País Valencia, restant les zones cítriques de Múrcia fora del seu control. Pero inclús dios del País no pas tata l'exportació passa per les seues mans; l'oposició comunista al CLUEA va fer que les cooperatives integrades en la Federació Camperola desenvoluparen llur activitat exportadora al marge del Consell; tot açó va fer que aproximadament un 30% de ls cítrics exportats durant la campanya 1936-37 ho rara sense la intervenció del CLUEA.

També va tindre problemes els CLUEF per a controlar determinades organitzacions dependents de les forces sindicals que constitulen la base del Consell, i així el Sindical Únic Regional de Treballadors de l'Exportació de Fruites (SURTEF), d'inspiració cenetista, exporta pel seu compte, desoïnt les indica- cions reguladores del Consell, per tal que aquest en març de 1937 advertía als seus CLUEFS que s'abstengueren «de admitir pedido alguno que os sea cursado por el SURTEF, dejando de confeccionar cajas de naranja objeto de algún pedido de este sindicato».4

Major gravetat revestí la indisciplina d'alguns CLUEF, concretada en la realització d'operacions comercials al marge del CLUEA, que, a més de resultats econòmics desastrosos, pertorbaven greument la correcta ordenació de ls mercats. Les repetides crides del CLUEA reiterant la necessitat de no operar de forma anarquica i de subjectar-se a les directrius del Consell no tingueren excessiu resso fins la meitat de la campanya, en que s'aconseguí dominar als CLUEF més reiterants.

La campanya 1936-37

A pesar de tots aquests problemes, el CLUEA inicia a principi de novembre l'exportació de taronja, la qual es mantingué a bon filme fins passar els Nadals, en que el Consell ordena la paràlització de ls enviaments durant una setmana, degut a l'enfonsament del mercat britànic com a conseqüència del tancament del mercat francés i alema, motivant l'excessiu increment de les exportacions amb destí a Anglaterra. L

'obertura en febrer del mercat francès, subjecte a contingents, suposa un alleujament, encara que la repartició del «cupo» planteja problemes i enfrontaments entre el Consell i alguns CLUEF.

La inexistència d'estadístiques globals fa difícil l'estimació del volum exportat durant la campanya 1936-37, però, partint de dades disperses i forçosament incompletes, estimem que s'exportaren un total de 750.000 Tm., de les quals 530.000 Tm., foren comercialitzades pel CLUEA, xifra realment important que no seria superada fins 1951.

Els resultats economics

Si els volums exportats foren satisfactoris, alguna cosa similar pot dir-se de les quantitats reembosades, que, pel que respecta al CLUEA, ascendiren a uns 200 milions de pessetes, el que suposa aproximadament de 4 a 5 pessetes per arrova exportada. No obstant, aquestes quantitats pogueren ser encara millors de no mitjançar greus problemes de cobrament; sols a Belgica els impagats superaren els dos milions de francs, així com algunes irregularitats en certes delegacions de CLUEA a l'estranger; a títol d'exemple direm que la societat «CLUEA Limited», per mitja de la qual el Consell canalitzava les seues operacions al Regne Unit, no aclarí suficientment el destí donat a 20.000 lliures retirades del compte del CLUEA a Londres i d'altres 7.000 lliures procedents de bonificacions sobre nolits.⁵

L'última qüestió a analitzar és la manera en que es distribuïren els diners procedents de l'exportació de la taronja. En 1900 influïren tres qüestions fonamentals: la filosofia obrerista que inspirava el CLUEA, els retardaments en els lliuraments per part del Banc Exterior i la forma d'actuació de les distintes CLUEF.

Pel que fa referència a la primera, és evident que el Consell es planteja com a objectiu prioritari el pagament de salaris, i a tal fi es destinaren els avanços de començament de campanya lliurats pel Banc Exterior; aquesta primàcia salarial es mantingué durant tota la campanya a mesura que arribaven noves remeses de diners procedents dels comptes.

El retardament amb que el Banc Exterior procedí a liquidar al CLUEA les divises ingressades en els «clearings», en un intent clar de desacreditar al Consell front als agricultors, féu que nombrosos CLUEF es limitaren a pagar la taronja procedent dels horts emparats explotats col·lectivament pels sindicats, deixant a part als agricultors que conservaven la propietat de llurs terres.

També el millor o pitjor funcionament dels CLUEF incidí decisivament en la forma de liquidar la taronja als agricultors i que oscil·laren entre no pagar res, cas d'Alginet i Xeraco, passant per lliurar vales, fins el pagament de quantitats a compte, una pesseta per arrova a Xeresa, Sueca i 0'75 a Carcaixent, que després es completaren en successives liquidacions.

Balanc de l'obra del CLUEA

El tracte rebut pels agricultors tarongers que acabem d'assenyalar fou sense cap dubte l'aspecte més negatiu de la intervenció dels sindicats sobre l'economia citrícola i constituí un greu error polític que enfronta amb la República i l'ampla capa del camperolat mig existent al País. També l'evident desorganització del CLUEA, suplida improvisant sobre la marxa, va influir de manera desfavorable en les actuacions del Consell, encara que en el seu descarrec no hi ha que oblidar la urgència del temps i les dificultats de la guerra, que condicionaren la seua labor.

Entre els guanys del CLUEA cal destacar el posar en marxa en un temps r cord una ampla xarxa comercial que assumí l'exportació citrícola, aconseguint enviar a l'exterior un tonatge elevat de fruita en condicions molt difícils que proporciona al Govern de la República una respectable quantitat de divises amb que adquirir queviures i armament, i actuar en un sentit redistribuïdor de rendes proporcionant un elevat índex d'ocupació.

3. LA INTERVENCIÓ DE L'ESTAT

Tal i com hem apuntat al començament, el control sindical de l'economia citrícola fou conseq ncia, entre d'altres raons, de la debilitat del Govern, l'autoritat del qual queda esfumada a València al començament de la guerra. Pero amb el pas del temps, aquesta situació fou modificant-se lentament, fins aconseguir el Govern de la República recuperar les seues funcions normals al nostre País.

Una de les primeres preocupacions del Govern fou recuperar el control de l'exportació tarongera, puix que constituia la principal font de divises amb que finançar l'esforç bell c i al qual va tindre que renunciar molt a pesar seu a la tardar de 1936.

Ja en març de 1937 la propia Executiva Confederal de l'UGT remetia un llarg escrit al President del Consell de Ministres i al Ministre d'Hisenda on se li demanava «que el Gobierno intervenga inmediatamente el organismo exportador CLUEA»,⁶ al temps que es mostrava decidida a destituir a tots els representants ugetistas al Consell. Aquesta aparent contradicció no ho és tant si es té en compte que els òrgans de direcció del sindicat socialista no tingueren fins gener coneixement oficial de l'existència del CLUEA, a la creació del qual sois han intervingut els ugetistes valencians, demostrant Largo Caballero el seu desacord amb un organisme exportador en que no estaven representants els poders públics.

Consolidació de l'autoritat del Govern, oposició d'amples sectors polítics i errors del propi CLUEA feren que el Govern acabara imposant-se als sindicats i en novembre de 1937 el control de la taronja passava a les seues mans, al crear la Central d'Exportació d' Agres (CEA).

1.1. La Central d'Exportació d'Agres (CEA)

Per mitja de la CEA, organisme estatal dependent de la Direcció General le Comerç, s'intenta assimilar les estructures cítriques valencianes al «modelo mglosajörn» dels nostres competidors, confiant la producció a les organitzacions cooepetatives i reservant-se l'Estat el control de les exportacions.

Es tractava d'una operació reformista allunyada de tata vel'eltat revolucionaria, la filosofia inspiradora de la qual restava clarament definida en el següent editorial: «De nada servían las enseñanzas que de Florida y California nos llegaban para despertar nuestro interés por realizar algo que nos sacara del caos en que estábamos sumidos. Ha sido preciso que la dramática realidad que nos impone la guerra haya hecho posible la salvación de todos al desapa- recer los «obstáculos tradicionales» que, siendo conocidos por todos, nadie se atrevía a hacer saltar».7

Per aconseguir el seu propòsit, la CEA, a més de dotar-se d'una organitza- ció territorial que li permetera estendre la seua autoritat a totes les comarques cítriques en mans de la República, establí tres línies bàsiques d'actuació: ordenació de les exportacions, foment de la qualitat i remuneració a l'agricultor.

La preocupació per l'agricultor

La preocupació de la CEA per l'agricultura va vindre donada no soIs per la importància del cooperativisme agrícola a la cítricultura estatounidense, que es prenia com a punt de referència, sinó per l'experiència negativa del CLUEA, en relació amb els agricultors, que tants disgusts havia ocasionat l'any anterior. D'ahí que la central es preocupara prioritàriament per restablir la confiança dels tarongers, demostrant-los al mateix temps que el sistema estatal d'exportació els era més beneficiós que el portat a fi pels sindicats.

Per a aconseguir-ho, a finals d'octubre la CEA publicava els preus de garantia a percebre pels agricultors i que havien de fer-se efectius en un terme màxim de quinze dies després de replegada la collita, instant-se als agricultors a que comunicaren a les delegacions de la Central qualsevol anomalia o retar- dament en el pagament, doncs era propòsit de la CEA assegurar al productor «tanto un precio remunerador... como una garantía plena de que este importe de su cosecha le sea abonado sin dilación alguna...»;8 aquests preus eren els següents:

Preus de la toronja al bancal*

<i>Taronja comú</i>	<i>Classe corrent</i>	2'50ptes/arrova
	<i>1. a qualitat</i>	3'50pteslarrova
<i>Taronja Cadanera</i>	<i>Classe corrent</i>	4'50 pte/arrova
	<i>1. a qualitat</i>	5 ptes/arrova
<i>Taronja Novel</i>	<i>Classe corrent</i>	5 ptes/arrova
	<i>1. a qualitat</i>	6 pteslarrova
<i>Mandarina</i>	<i>Classe corrent</i>	4 pte/larrova
	<i>1. a qualitat</i>	5 ptes/arrova

* *El Pueblo*, 24 octubre 1937

A més a més de la retribució a l'agricultor per les seues collites hi hagué dues qüestions relacionades amb l'agricultura tarongera que acapararen l'atenció de la CEA; ens referim a la falta d'adob en insecticides i a l'arrancament de tarongers com a conseqüència tant de la durada com del biaix poc favorable que prefija la guerra. Desgraciadament, els esforços de la Central encaminats a solucionar ambdós problemes es veyen superats per l'amarga realitat i la falta de materies primes va anar fent-se més greu amb el pas del temps.

El mateix pot dir-se de la tala de tarongers, impulsada pels agricultors davant les creixents dificultats d'abastiment en un intent d'assegurar els subministraments familiars; evidentment, aquesta actitud causava un mal molt greu a l'economia citrícola, però la guerra havia fet oblidar els plantejaments a llarg terme davant la immediata subsistència diària.

L'ordenació del comerç i el foment de la qualitat

La CEA planteja l'ordenació del comerç taronger establint en primer terme un calendari d'exportacions per varietat i llocs productors que garantiren una oferta escalonada en funció de com estiguera de madura la fruita. Al mateix temps prohibí qualsevol tramesa sense la intervenció directa i la previa autorització de la Central, única forma d'evitar els embarcaments incontrolats i llurs nefastes conseqüències sobre els mercats consumidors. En tercer lloc fixà la regulació dels enviaments en funció de la demanda per mig dels continguts a l'exportació.

Una de les majors preocupacions de la CEA fou mantenir un elevat nivell de qualitat de les exportacions; per tant, després de fer publicar les condicions mínimes que deuria reunir la taronja per a la sella d'exportació, la Central advertia de la necessitat de curar la confecció com a mitja per a aconseguir bones cotitzacions i «reduir a la nada la competència...»⁹

Aquestes advertències, complementades amb una inspecció eficaç a càrrec del SOIVRE, feren que la qualitat es mantingués durant tota la campanya; aquest fet li valgué les felicitacions dels importadors francesos i britànics i suposà l'aconseguitment d'elevats preus de venda.

Però exportar la taronja i vendre-la a bons preus era una qüestió necessària encara que no suficient; havia de aconseguir que les divises procedents de les vendes arribaren íntegres a mans del Govern de la República. L'amarga experiència de l'any anterior, amb les irregularitats dels cobraments a que ens hem referit, era motiu més que suficient per a que la CEA prengués mesures que impediren la repetició d'aquells fets.

Les primeres actuacions de la Central en aquest sentit s'encaminaren a cobrar els deutes pendents de la campanya anterior, gestionant dels importadors morosos el pagament d'aquelles com a condició prèvia per a remetre-los taronja en la campanya que començava. Paral·lelament es planificà el sistema de vendes, adequant-les a les característiques dels mercats. Així, a Gran Bretanya i Bèlgica s'establí l'obligació de consignar les trameses a les agències de la CEA als palsos corresponents, i pel que fa

referència a França, país on no existien centres subhastadors de fruita, totes les expedicions per ferrocarril deurien anar consignades al Banc Exterior, el qual figurava com a receptor inicial de la mercaderia; donat que els importadors francesos deurien dipositar en dit banc el valor total de la taronja que compraven abans de fer-se càrrec de la mateixa, no hi havia possibilitat d'eludir el pagament.

L'entramat dirigit a garantir el cobrament de les exportacions es completa amb la supervisió dels contractes de venda per part de la Central; a les operacions en firme es fixaren els preus mínims de venda per varietats per baix de les quals aquesta no s'autoritzava, aplicables així mateix a les vendes en consignació, encara que aquesta modalitat no tarda en ésser prohibida totalment.

L'arribada, a mitjans del mes d'abril de 1937, de la guerra a les comarques del nord del País Valencià suposa un dur colp per a l'activitat exportadora, al tallar les comunicacions terrestres amb Europa, agravant-ho el fet de la intensificació dels bombardeigs sobre els ports de Borriana, València i Gandia, úniques eixides disponibles per a la taronja.

El desplaçament del front a Castelló primer i a Borriana després paralitza l'activitat tarongera a la Plana i significa la fi de l'autoritat de la CEA sobre una de les comarques cítriques més importants del País. Fou precisament a Castelló on, en novembre de 1937, el nou règim crea la «Rama de la Naranja Dulce» per a organitzar l'exportació tarongera a la zona cítrica baix el seu control.

3.2. *La Rama de la Taronja*

Durant la campanya 1938-39, a les dues meitats en que la guerra dividí al País Valencià, l'economia cítrica queda en mans de dues organitzacions que, des de pressupostos ideològics irreconciliables, persegueixen un mateix objectiu: posar en mans de llurs respectives, autoritats la major quantitat possible de divises amb que finançar llurs exercits en lluita. Però mentre a València llanguia la CEA, a Castelló s'afiançava la Rama de la Taronja, que baix la nova concepció de jerarquia, unitat de comandament i control ferri, s'aprestava a organitzar l'economia tarongera.

Els creadors de la Rama també partien del convenciment de la necessitat de reformar les velles estructures comercials de la nostra activitat tarongera, adaptant-les així mateix al model nord-americà. Les paraules del vicepresident de la Rama al respecte no poden ésser més explícites: «la futura organizació (cítrica) -decía- deberá estar basada en cooperativas locales establecidas en los distintos centros productores, dependientes todas ellas de una central de cooperativas que, además de intervenir en la ordenación de la producción, desarrollarán todas las funciones del comercio, tanto en el interior como en el exterior, utilizando en este último caso las delegaciones en los países respectivos» .10

La posta en pràctica d'aquests principis planteja a la Rama una greu contradicció degut a que a la zona franquista s'havien desmantellat totes les cooperatives existents donat llur caràcter «rojo»; per tant els dirigents de la Rama tingueren que recórrer als exportadors a pesar de la mútua desconfiança que es professaven, el que portaria en un terme no massa llarg a la desaparició de la pròpia Rama.

Pero no avançarem aconeixements; a principi de la campanya 1938-39 la Rama, amb l'ajut de les autoritats militars, dicta una serie de disposicions reguladores entre les que cal destacar la reglamentació labpral publicada en novembre de 1938, on es fixaven els horaris de treball i els salaris tant en el camp com en els treballs de magatzem.

A semblanca de la CEA, la Rama s'afanya a fixar els preus mínims que deuria percebre l'agricultor per les selles collites, establint-se a principi de desembre els següents:

Preus de la toronja al bancal. Campanya 1938-39

<i>Toronja comú.....</i>	<i>3'32 ptes / arrova</i>
<i>Toronja Viciada .....</i>	<i>3'83 ptes / arrova</i>
<i>Toronja Navel .....</i>	<i>5'88 ptes / arrova</i>
<i>Toronja Sanguima rodona .....</i>	<i>3'83 ptes / arrova</i>
<i>Toronja Sanguino entrefina .....</i>	<i>4'22 ptes / arrova</i>
<i>Toronja Sanguino doblefina .....</i>	<i>5'37 ptes / arrova</i>
<i>Mandarina .....</i>	<i>3'32 ptes / arrova</i>

La Rama fou estenent el seu control sobre l'activitat tarongera a pesar que l'ambigüitat funcional del seu decret de creació no facilitava massa les coses. Amb tot, establí un complicat mecanisme de supervisió dels contractes de compravenda de la taronja entre agricultors i comerciants, regula les exportacions mitjancant l'aplicació d'un calendari d'enviaments per varietats i, en quant vendes, sols aconseguí aqueix any que els exportadors comunicaren a quina casa enviaven la sella mercaderia.

La campanya 1939-40

La reorganització territorial de la Rama al finalitzar la guerra i quedar lotes les zones tarongeres sota llur jurisdicció féu possible el perfeccionament dels mecanismes de control d'aquella sobre el comerç cítricol. Amb dues ordres ministerials de 21 d'octubre i 7 de novembre de 1939 s'establí una complexa reglamentació de les exportacions per mitja de les quals la Rama exercia el control absolut d'elles.

Així, aquest organisme assumia, arnés de la supervisió de les compres als agricultors, la funció de centre regulador, al reservar-se la facultat d'adquirir la taronja si els exportadors la feien descendre per baix dels preus mínims fixats per endavant per la propia Rama. També li corresponia a la concessió de les llicències d'exportació, la regulació dels embarcaments i el control dels beneficis dels exportadors, que no podien excedir del quatre per cent del preu de la fruita més les despeses de confecció, despeses que fixa la propia Rama per a evitar abusos al càlcul dels costos.

Altres aspectes importants fou la creació de delegacions de la Rama als principals palsos consumidors, encarregades d'estudiar la marxa dels mercats i controlar les vendes, aspecte aquest de la major transcendència no sols per la importància de les

divises, sinó pel empenyorament de la Rama en unificar l'oferta centralitzant les vendes.

Malgrat tot, fou precisament en aquesta important qüestió de les vendes on es posa de manifest la debilitat de la Rama, fruit de les selles propies contradiccions funcionals a que hem fet referència. Conseqüència d'aço fou l'acceptació per part de la Rama de la venda directa per part dels exportadors, els quals venien obligats, si la venda era en firme, a sol·licitar el previ consentiment de la Rama, la qual devia al mateix temps aprovar la comissió del representant que intervinguera en l'operació. Les vendes tant en pública subhasta com en privat eren lliures, encara que condicionades en el primer cas pels cupos d'exportació que concedia la Rama i subjectes a possibles sancions al segon si es venia a preus anormalment baixos.

També es podia vendre per mitja de la Rama, la qual exercia funcions d'intermediari en les vendes en firme i, amb objecte d'estimular la qualitat, e'ntregava a l'exportador, a més del benefici industrial, el 50% de la diferencia entre el preu de venda i la cotització maxima aconseguida en la subhasta més proxima per la mateixa varietat en les mateixes dates..

Quan es lliuraven les caixes a la Rama per a la venda en subhasta o en privat es calculava el terme mitja de venda en cadascun dels bucs per variats, fixant-se dos límits, superior i inferior, com a resultat d'augmentar i disminuir en un 10% dit terme mitja; aquells exportadors que venien per damunt del límit superior rebien el 25% del sobrepreu més el benefici industrial; els qui cotitzaven entre els dos límits cobraven el 4% corresponent a dit benefici, i als qui venien per sota del límit inferior no se'ls abonava el marge comercial, podent a més ésser sancionats.

Amb tot, l'aspecte més important d'aquest complicat sistema de vendes era l'absoluta obligació d'endossar a la Rama tots els girs bancaris, així com consignar al seu nom tots els coneixements d'embarçament qualsevol que siga la modalitat de venda elegida per l'exportador; d'aquesta manera la Rama es convertia en el receptor de tots els cobraments procedents de l'exportació taronjera, amb els quals procedia a pagar els exportadors.

El començament en setembre de 1939 de la Segona Guerra Mundial féu que l'esquema d'organització del comerç taronger posat en peu per la Rama sols poguera aplicar-se a la practica a Gran Bretanya, país cap al qual es canalitza la gran majoria de l'exportació de cítrics durant la campanya 1939-40.

La «Mediterranean Trading Co., Ltd.»>>

Fou a Gran Bretanya on la Rama crea la sella única agencia de vendes a l'extranger, la «Mediterranean Trading Co. Ltd.»>>, a la qual havia que consignar obligatoriament tota la fruita que es venguera en les subhastes de dit país, el que suposava la desaparició de tots els agents de venda i intermediaris al Regne Unit.

Aquesta mesura alça una onada de protestes basades en el suposat desastre que duria la desaparició del mercat dels intermediaris espanyols, la labor dels quals com a experts coneixedors del negoci es considerava imprescindible per a la bona marxa del mateix.

En la pugna entaulada entre la «Mediterráneas» i els agents, aquests trobaren un valedor tan important com teòricament inesperat en la delegació de Falange a Gran Bretanya, la qual es mostra disposada a mediar en el conflicte. Malgrat tot, aquesta delegació no adopta una postura neutral, sinó que, partint de l'acceptació de les tesis dels agents, segons les quals llur intervenció en les vendes proporcionaria més divises a l'Estat, expressava el seu temor de que es destrulra «una organización comercial que ha venido funcionando toda la vida para sustituirla por otra nueva que, monopolizando las actividades de la anterior, no intenta aprovechar los conocimientos de sus componentes... algunos de ellos regresados del frente...»¹¹ Per tant, els falangistes suggerien que la «Mediterránea» lliurava als agents part de les caixes que rebia, puix que els dos xíling que cobraven de comissió es veurien compensats pel sobrepreu que podien obtenir en la seua venda.

Aquesta campanya, orquestrada per «los enemigos de la Rama», los magnates que veían perdido para siempre su poder que conquistaron tan fácilmente con el trabajo de los demás...»¹², féu que les autoritats espanyoles i les reconsideraren la qüestió autoritzant a intervenir en les vendes als agents i assumint la «Mediterránea» una tasca supervisora de contingut imprecís.

Fou el primer pas que porta a la desaparició de la Rama i a la seua substitució en 1941 pel Sindicat de la Taronja, coro a conseqüència de les pressions de «las poderosas organizaciones de comercio y transporte, que veían en este ensayo estatal el mayor peligro para sus importantes negocios del pasado...»¹³

Es retrinxava així l'últim intent de transformació de l'economia citrícola valenciana; l'objectiu de totes aquestes experiències no fou altre que la racionalització de les seues estructures comercials i productives. Malgrat els seus errors, atribuïbles en bona part a les dramàtiques circumstàncies en què tingueren que desenvolupar-se, llur exemple suposava un perill massa gran per a l'oligarquia que havia exercit el control històric de la nostra taronja; d'ahí que, a la tornada coro a vencedors, enarboraren novament la bandera de la «Libertad comercial» i es disposaren a canviar-ho tot per a que tot seguira igual.

NOTAS

1. Revista *Colectivismo*, núm 1, 15 juliol 1937.
2. *Heraldo de Castellón*, 19 novembre 1936.
3. Bosch, A.: «Las colectivaciones agrícolas en el PV: problemas y características», en *Estudios d'Historia Contemporania del País Valencia*, Valencia, 1978, pág. 256.
4. Revista *La Vox del CLUEA*, 16 març 1937.
5. AHNS: «Informe sobre CLUEA Limited. Londres», PS-Barcelona, C-79.
6. AHNS: en «Carta-informe de Largo Caballero de la UGT», PS-Castellón, C-240.
7. *Heraldo de Castellón*, 10 novembre 1937.
8. *El Pueblo*, 24 octubre 1937.
9. *Heraldo de Castellón*, 13 novembre 1937.
10. GARCÍA GISBERT, C.: *Estudio Sobre la Exportación Naranjera al Reino Unido*, Valencia, 1.940, pág. 99.

11. «Informe que la Delegación de FET y de las JONS en la Gran Bretaña presenta sobre el conflicto que se ha creado a los comerciantes españoles en Londres con motivo del sistema de ventas adoptado por la "Mediterranean Trading Co.", controladora de la naranja española que llega a Inglaterra», Londres, 1939.
12. GARCÍA GISBERT, C.: *Estudio sobre la exportación...*, Valencia, 1940, pág. 69.
13. FONT DE MORA, R.: *El naranjo, su cultivo, explotación y comercio*, Madrid, 1954, pág. 384.